

Лікарські речовини – похідні альдегідів і карбонових кислот аліфатичного ряду

План

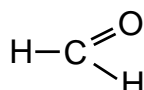
- 1. Лікарські речовини – похідні альдегідів аліфатичного ряду (формальдегіду розчин, гексаметилентетрамін, хлоралгідрат).**
- 2. Лікарські речовини – похідні карбонових кислот аліфатичного ряду (калію ацетат, кальцію лактат і глюконат, натрію цитрат та ін.).**

ЛІКАРСЬКІ РЕЧОВИНИ – ПОХІДНІ АЛЬДЕГІДІВ АЛІФАТИЧНОГО РЯДУ

Альдегіди – це клас сполук, які містять альдегідну групу. Мають високу реакційну здатність. Для них характерні реакції окиснення, відновлення, приєднання, полімеризації.

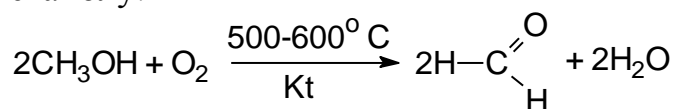
До лікарських засобів цієї групи належать формальдегіду розчин, гексаметилентетрамін, хлоралгідрат.

Формальдегіду розчин (35%) Formaldehydi solutio (35 per centum) (ДФУ)

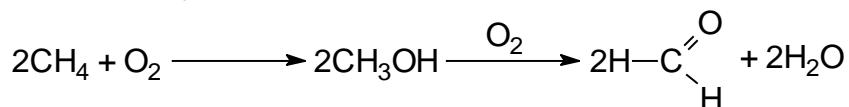

Здобування.

1. Окисненням метанолу:

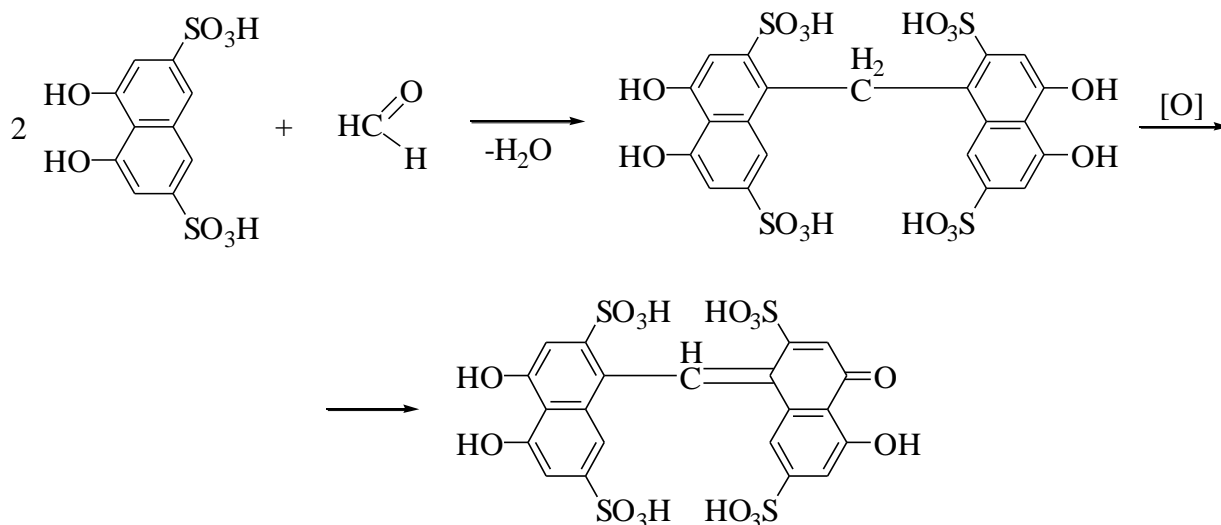
2. Окисненням метану за методом Медведєва:

Властивості. Прозора безбарвна рідина. Змішується з водою і 96% спиртом. При зберіганні може каламутніти.

При зберіганні полімеризується з утворенням параформу (білий осад). Для запобігання полімеризації додають стабілізатор – метиловий спирт (до 15%).

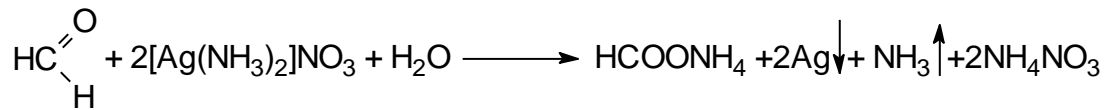
Ідентифікація. 1. При взаємодії із натрієвою сіллю кислоти хромотропової у присутності кислоти сульфатної концентрованої утворюється фіолетово-синє або фіолетово-червоне забарвлення:

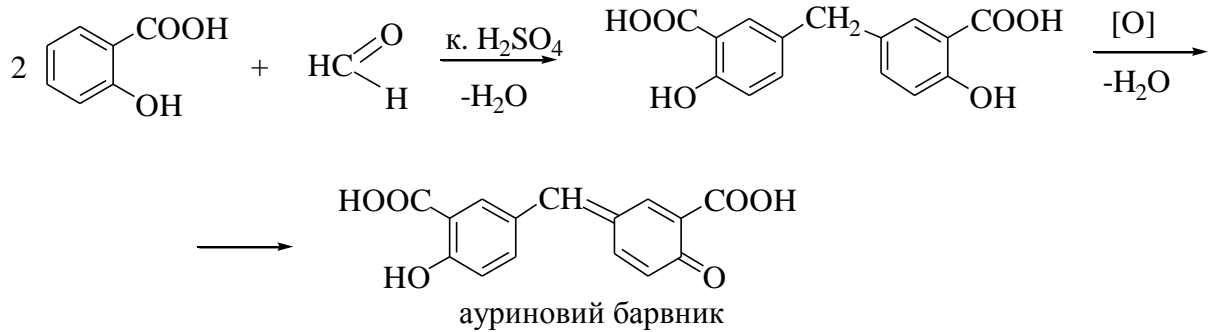
ауриновий барвник фіолетово-червоного кольору

2. З фенолгідрозину гідрохлоридом і розчином калію феріціаніду утворюється інтенсивне-червоне забарвлення.

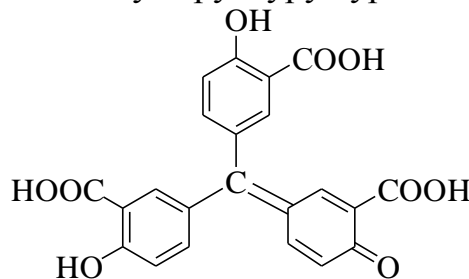
3. Реакція «срібного дзеркала»:

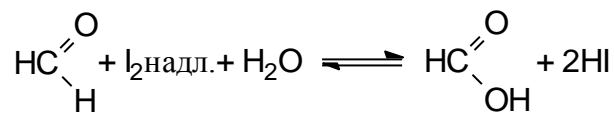
4. Нефармакопейна реакція – реакція з саліциловою кислотою у присутності кислоти сульфатної концентрованої – з'являється червоне забарвлення:

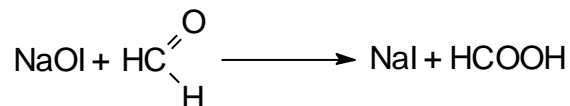
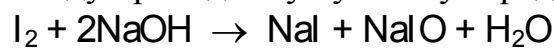
Деякі автори наводять таку структуру ауринового барвника:

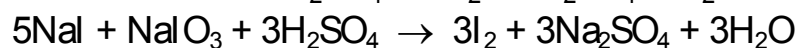
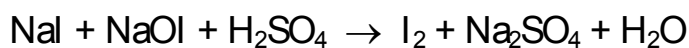
Кількісне визначення. Йодометрія в лужному середовищі, зворотне титрування, індикатор – крохмаль, $s = 1/2$ (ДФУ):

Кислота йодистоводнева, яка утворюється в результаті реакції, може відновлювати кислоту мурашину до формальдегіду, тому окиснення формальдегіду розчином йоду проводять у лужному середовищі:

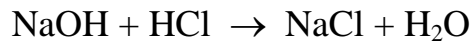
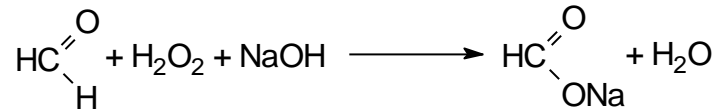

Після завершення реакції окиснення до реакційної суміші додають кислоту сульфатну:

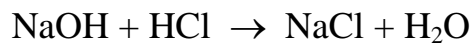
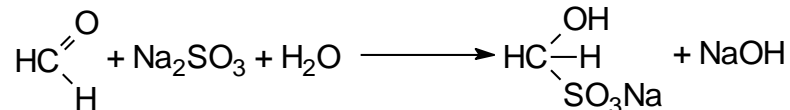

Надлишок йоду відтитрують натрію тіосульфатом.

2. Зворотна алкаліметрія після окиснення субстанції водню пероксидом у лужному середовищі, індикатор – фенолфталеїн. Надлишок натрію гідроксиду відтитрують кислотою хлористоводневою до знебарвлення, $s = 1$:

3. Ацидиметрія, пряме титрування за замісником після взаємодії з натрію сульфідом, $s = 1$:

Метод прийнятий АНД для кількісного визначення формальдегіду в препараті „Формідрон”.

4. Рефрактометрія (для розведених водних розчинів).

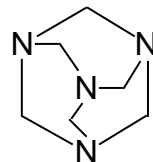
Зберігання. У добре закупорених склянках, в захищеному від світла місці, при температурі від 15°C до 25°C.

Застосування. Антисептичний, дезинфікуючий і дезодоруючий засіб, консервант для біологічного матеріалу. Фунгіцидні властивості використовуються для захисту насіння.

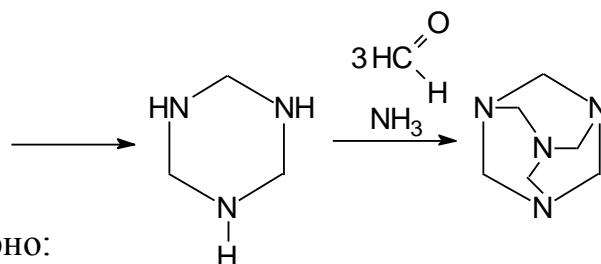
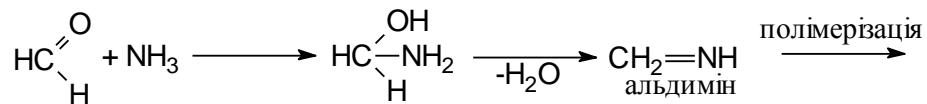
Є протоплазматичною отрутою!

Гексаметилентетрамін (Hexamethylentetraminum) Уротропін (Urotropinum)

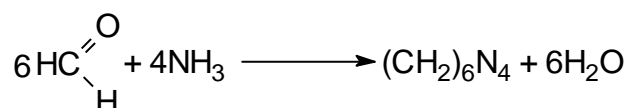
Methenaminum*

Здобування. Взаємодією формаліну з аміаком:

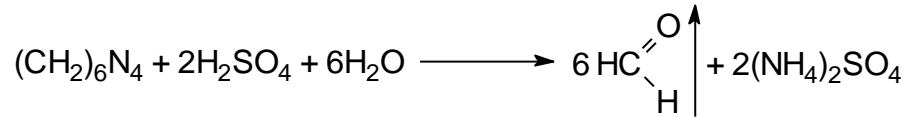
Сумарно:

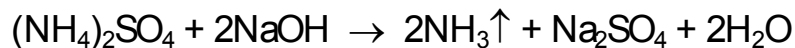
Властивості. Безбарвні кристали або білий кристалічний порошок без запаху, пекучого і солодкого, а потім гіркуватого смаку. При нагріванні випаровується, не плавлячись. Водні розчини мають лужну реакцію. Утворює солі з кислотами. Легко розчинний у воді та спирті, розчинний в хлороформі.

Ідентифікація.

Запах формальдегіду після кислотного гідролізу:

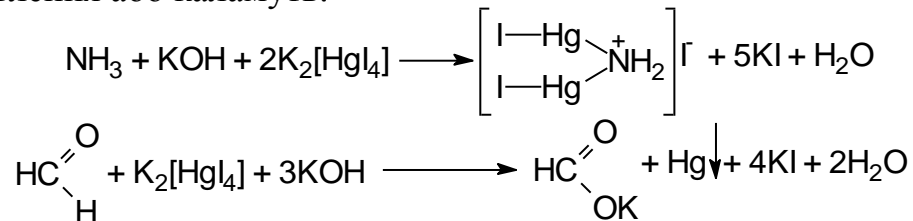

При наступному додаванні натрію гідроксиду виділяється аміак:

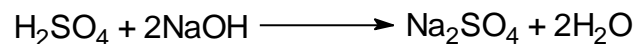
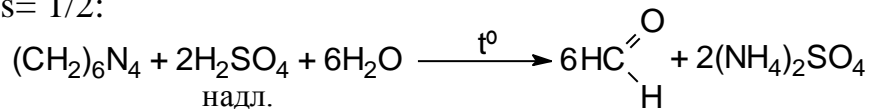
Випробування на чистоту.

Параформ і солі амонію визначають нагріванням з розчином калію тетраїодомеркуратом лужним (реактивом Несслера) – не повинні з'являтися жовте забарвлення або каламуть:

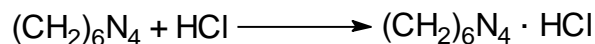

Кількісне визначення.

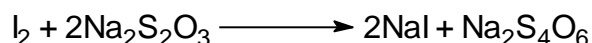
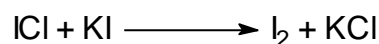
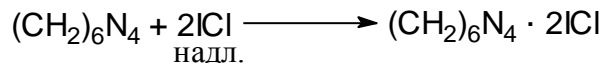
1. Кислотно-основне зворотне титрування, індикатор – метиловий червоний, $s = 1/2$:

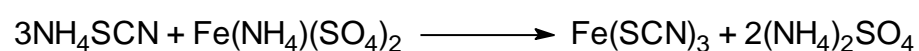
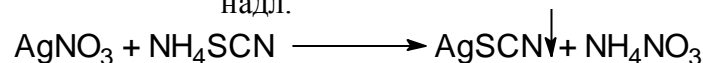
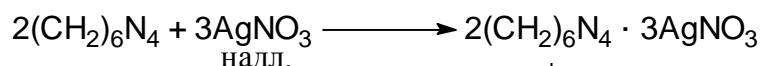
2. Ацидиметрія, пряме титрування, індикатор змішаний – метиловий оранжевий і метиленовий синій, $s = 1$:

3. Йодхлорметрія, зворотне титрування, індикатор – крохмаль, $s = 1/2$:

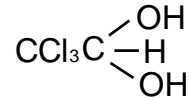
4. Аргентометрія, зворотне титрування (за методом Фольгарда), індикатор – феруму (III) амонію сульфат, $s = 2/3$:

Зберігання. У добре закупореній тарі.

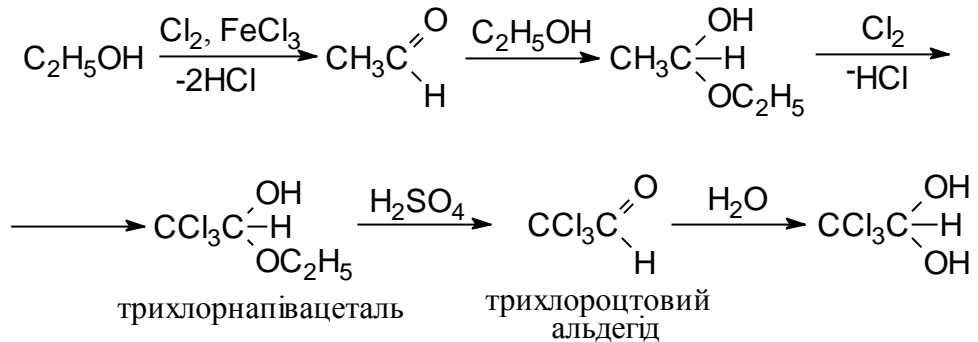
Застосування. Антисептичний засіб, застосовується перорально та інтравенозно при інфекціях сечовивідних шляхів. Антидот при отруєннях солями важких металів.

Хлоралгідрат (Chloralum hydratum)

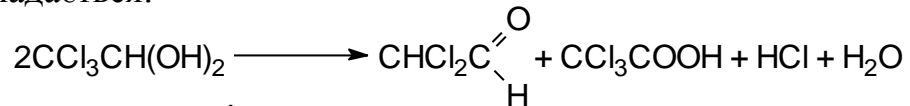

1,1-Діокси-2,2,2-трихлоретан

Здобування. Електрохімічним окисненням етилового спирту в присутності натрію або калію хлоридів:

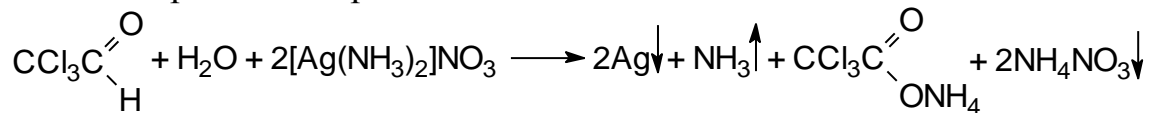
Властивості. Безбарвні прозорі кристали або дрібнокристалічний порошок з характерним різким запахом і ледь гіркуватим своєрідним смаком. Гігроскопічний при підвищеній вологості; на повітрі повільно випаровується. Дуже легко розчинний у воді, спирті та ефірі. Від дії світла повільно розкладається:

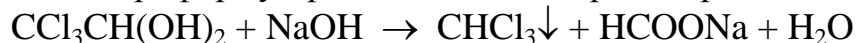
Відсутність продуктів розкладання контролюється перевіркою кислотності.

Ідентифікація.

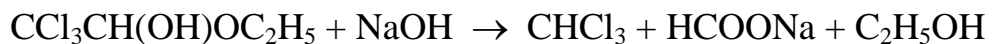
1. Реакція «срібного дзеркала»:

2. Утворення хлороформу при взаємодії з натрію гідроксидом:

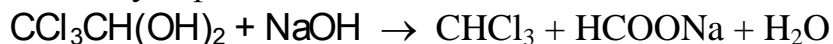

Випробування на чистоту. Хлоралалкоголят (трихлорнапівацеталь) – проміжний продукт здобування – визначають за реакцією утворення йодоформу після гідролізу:

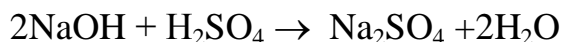

Кількісне визначення.

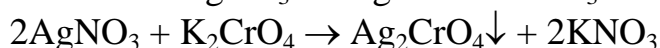
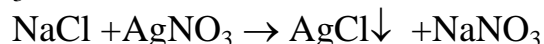
1. Кислотно-основне зворотне титрування, $s=1$. До наважки субстанції додають розчин натрію гідроксиду, надлишок якого відтитровують розчином кислоти сульфатної:

надл.

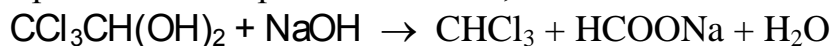

Хлороформ може також прореагувати з розчином натрію гідроксиду з утворенням натрію хлориду, який визначають аргентометрично за методом Мора:

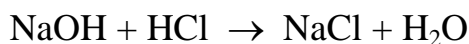

Об'єм титранту знаходять за різницею $[(V_{\text{NaOH}} - V_{\text{H}_2\text{SO}_4}) - V_{\text{AgNO}_3}]$.

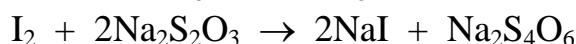
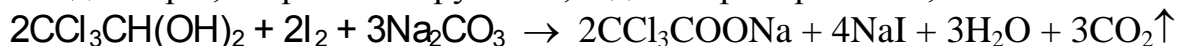
2. Кислотно-основне зворотне титрування, індикатор – фенолфталеїн. Паралельно проводять контрольний дослід, $s = 1$:

надл.

3. Йодометрія, зворотне титрування, індикатор – крохмаль, $s = 1$:

Зберігання. У добре закупореній тарі, яка вберігає від дії світла, у прохолодному місці.

Застосування. Заспокійливий, снодійний та анальгезуючий засіб; у великих дозах, близьких до токсичних, має наркотичні властивості. Використовується при психічних захворюваннях і для лікування судом.

ЛІКАРСЬКІ РЕЧОВИНИ – ПОХІДНІ КАРБОНОВИХ КИСЛОТ АЛІФАТИЧНОГО РЯДУ

Карбонові кислоти характеризуються наявністю в їх молекулах карбоксильної групи. До загальних властивостей сполук цього класу належать: здатність реагувати з лугами, утворювати осадки з солями важких металів, вступати в реакції етерифікації зі спиртами та ін.

У вільному стані аліфатичні карбонові кислоти в лікарській практиці, як правило, не використовуються через подразнюючу дію. У більшості випадків в медицині застосовуються їх солі: калію ацетат, кальцію лактат і глюконат, натрію цитрат та ін.

Калію ацетат (Kalii acetat) (ДФУ)

Здобування. Нейтралізацією кислоти оцтової калію карбонатом:

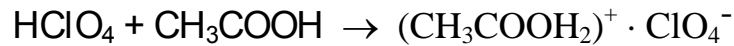
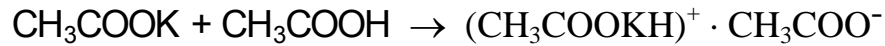

Властивості. Кристалічний порошок білого кольору або безбарвні кристали. Розпливається на повітрі. Дуже легко розчинний у воді, легко розчинний у 96% спирті.

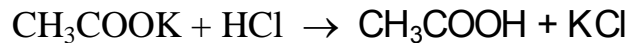
Ідентифікація. Субстанція дає реакції на калій і ацетати.

Кількісне визначення.

1. Ацидиметрія у неводному середовищі, індикатор – нафтолбензеїн. Паралельно проводять контрольний дослід, $s = 1$:

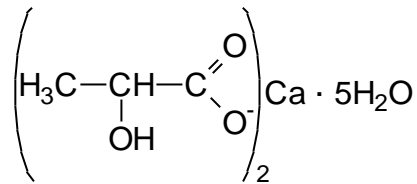
2. Ацидиметрія, пряме титрування, індикатор – тропеолін-00 (інтервал переходу 1,3-3,2), $s = 1$:

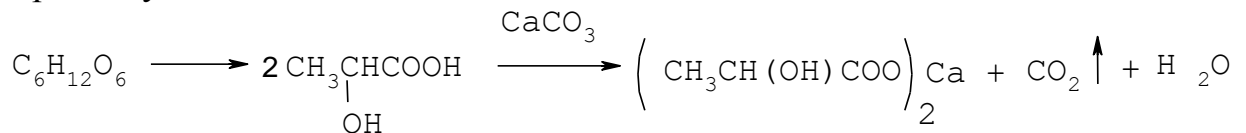
Зберігання. У добре закупореній тарі, яка захищає від дії вологи.

Застосування. Джерело іонів калію (при гіпокаліємії). Діуретичний засіб при набряках, пов'язаних з порушенням кровообігу.

Кальцію лактат пентагідрат (Calcii lactas pentahydricus) (ДФУ)

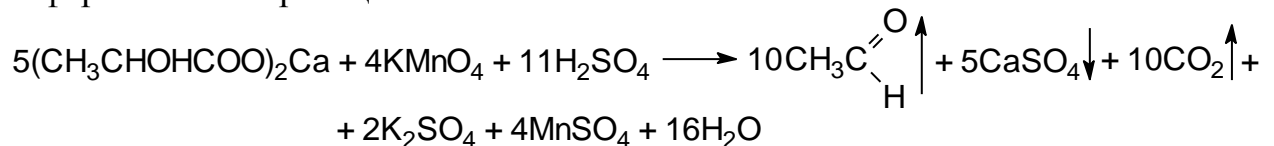
Здобування. Молочнокисле бродіння цукру в присутності кальцію карбонату:

Властивості. Кристалічний або гранульований порошок білого або майже білого кольору. Злегка вивітряється. Розчинний у воді, легко розчинний у киплячій воді, дуже мало розчинний у 96% спирті.

Ідентифікація. 1. Субстанція дає реакції на кальцій і лактати.

2. Нефармакопейна реакція на лактати:

Розчин калію перманганату знебарвлюється, утворюється оцтовий альдегід з характерним фруктовим запахом.

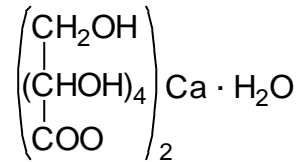
Кількісне визначення. Комплексонометрія, пряме титрування у присутності розчину натрію гідроксиду, індикатор – кислота кальконкарбонова (див. кальцію хлорид), $s = 1$.

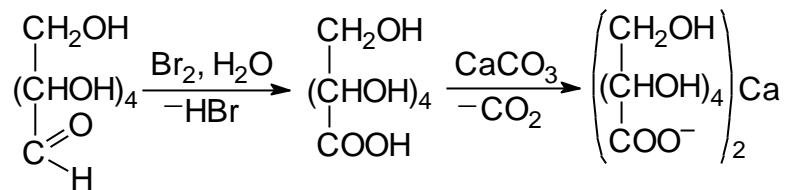
Зберігання. У добре закупореній тарі.

Застосування. Джерело іонів Ca^{2+} . Антиалергічний засіб, антидот при отруєнні солями важких металів.

Кальцію глюконат (Calcii gluconas) (ДФУ)

Здобування. Електрохімічне окиснення глюкози в присутності крейди та бром:

Властивості. Кристалічний або гранульований порошок білого кольору. Помірно розчинний у воді, легко розчинний у киплячій воді.

Ідентифікація. 1. Методом тонкошарової хроматографії.

2. Субстанція дає реакції на кальцій.

3. Нефармакопейна реакція – з розчином феруму (III) хлориду утворює ясно-зелене забарвлення (реакція на глюконат-іони).

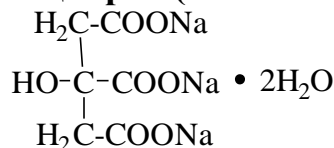
Випробування на чистоту. Сахароза і відновлюючі цукри відкривають за допомогою розчину мідно-тартратного реактиву. Не повинен утворюватися червоний осад.

Кількісне визначення. Комплексонометрія (аналогічно кальцію лактату); $s=1$.

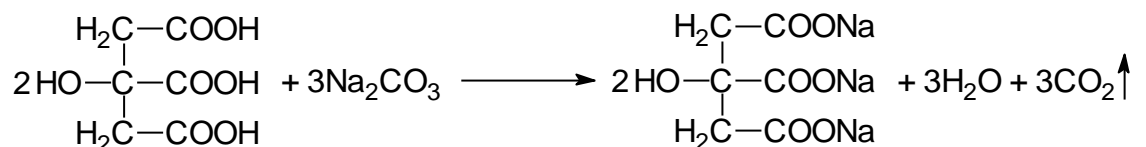
Зберігання. У добре закупореній тарі.

Застосування. За фармакологічними властивостями є аналогом кальцію хлориду (антиалергічний і кровоспинний засіб). Може використовуватися для ін'єкцій.

Натрію цитрат (Natrii citras) (ДФУ)

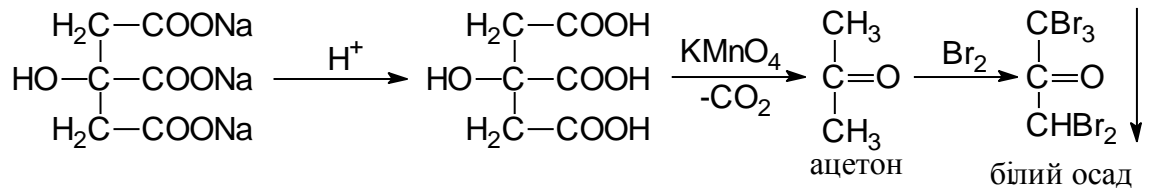

Здобування. Взаємодією цитринової кислоти з натрію карбонатом:

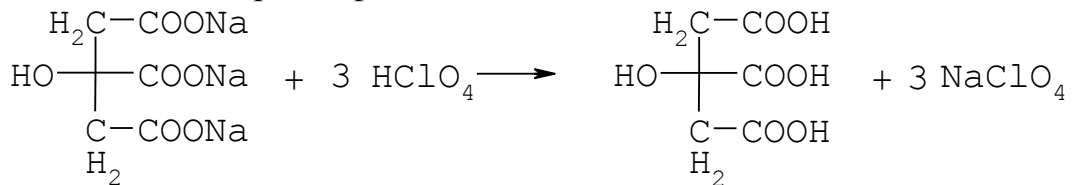

Властивості. Кристалічний порошок або гранульовані кристали білого кольору, злегка розпливаються у вологому повітрі. Легко розчинний у воді, практично не розчинний у 96% спирті.

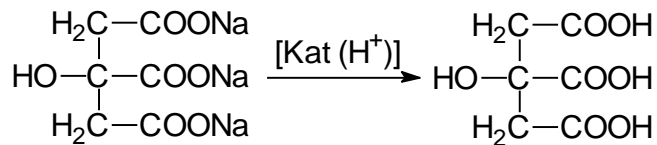
Ідентифікація. 1. Субстанція дає реакції на натрій і цитрати.
2. Нефармакопейна реакція – утворення пентабромацетону:

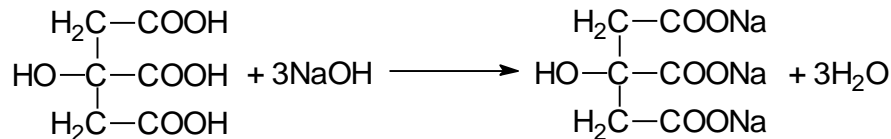
Кількісне визначення. 1. Ацидиметрія в неводному середовищі, пряме титрування, індикатор – нафтолбензеїн, $s = 1/3$:

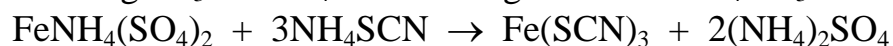
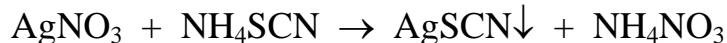
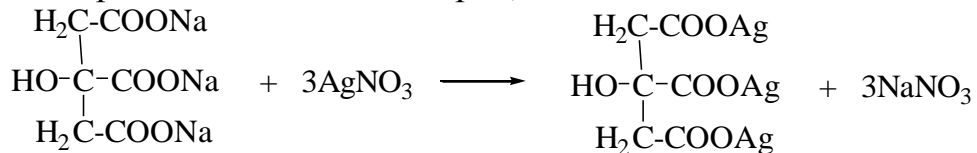
2. Іонообмінна хроматографія:

Цитринову кислоту, яка утворилася, нейтралізують натрію гідроксидом, індикатор – метиловий оранжевий, $s = 1/3$:

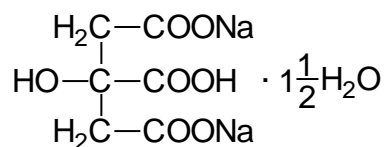
3. Аргентометрія за методом Фольгарда; $s = 1/3$:

Зберігання. У добре закупореній тарі.

Застосування. Консервант донорської крові (запобігає зсіданню і створює лужний резерв крові).

Натрію гідроцитрат (*Natrii hydrocitratis pro injectionibus*)

Аналізують і застосовують аналогічно натрію цитрату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна Фармакопея України. – 1-е вид. –Х.: PIPER, 2001. – 531 с.
2. Державна Фармакопея України. – 1-е вид. Доповнення 1–Х.: PIPER, 2004. – 494 с.
3. Державна Фармакопея України. – 1-е вид. Доповнення 2–Харків: Державне підприємство „Науково-експертний фармакопейний центр”, 2008. – 620 с.
4. Фармацевтична хімія. Підручник для вищ. фармац. навч. закл. і фармац. ф-тів вищ. мед. навч. закл. III- IV рівнів акредитації /За загальною редакцією П.О. Безуглого. – Вінниця, Нова книга, 2008. -560 с.
5. Беликов В.Г. Фармацевтическая химия. – В 2 ч. Ч.2. Специальная фармацевтическая химия: Учеб. для фармац. ин-тов и фак. мед. ин-тов. – Пятигорск, 1996. – 608 с.